
СТАНОВИЩЕ

от доцент д-р Елена Петрова Андонова,
Департамент „Когнитивна наука и психология“, Нов български университет
Научно направление 3.2 Психология

по конкурс за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по
професионално направление 3.2 Психология
с кандидат Кристина Каменова Гоцева-Българанова

Дисертационният труд на Кристина Гоцева-Българанова си поставя амбициозна, интересна и трудна задача – да се изследва развитието на способностите за разсъждения по аналогия и за разбиране на погрешни вярвания през призмата на обучение по умения за потискане и работна памет (екзекутивни функции) при деца на възраст 4 години. Фундаменталните изследователски въпроси, свързани с тази задача, касаят общите корени и механизми, които може да се крият при познавателното развитие в тази възраст, за две под-области на развитието, които са показателни за нарастването на когнитивните способности, често протичащо във взаимна връзка и паралелно по-скоро, отколкото в строго определени и отделени етапи. В този смисъл тематиката и целите на дисертацията на Кристина са актуални и в синхрон с най-новите търсения на механизмите на развитие. Особено значимо е усилието да се потърси не просто корелационна връзка между постиженията на четири-годишните при задачи за разсъждение по аналогия и за погрешни вярвания, а да се направи проверка на хипотези за това как могат да се развиват тези умения през развитието чрез обучение на уменията за екзекутивни функции. Това усилие прави докторския труд на Кристина отличаващ се и впечатляващ не само за нашата академична среда, но и в контекста на най-актуалните международни изследвания в областта на детското развитие.

В допълнение към фундаменталните изследователски въпроси, трудът на Кристина е значим и от научно-приложна гледна точка. Още от началото на поставяне

на изследователската задача е ясно, че при постигане на евентуален успех, този труд би дал възможност за разработване и прилагане в бъдеще на ефективни програми за обучение на деца в ранна детска възраст по отношение на развитието на екзекутивни функции, а потенциално и на разсъжденията по аналогия и теорията за менталния свят и др. В обобщение, целите и задачите на дисертационния труд са много добре обосновани от авторката и се основават на актуални, трудни и важни въпроси за изследователската общност.

В дисертационния труд на Кристина е налице съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд. Изследователските въпроси се разглеждат през серия от три докладвани в текста изследвания, едно корелационно и две експериментални. Изборът на методология и методика на изследванията според мен е особено удачен за търсенето на отговор на изследователските въпроси на дисертацията. При първата логична стъпка се търси и установява наличието на корелационна връзка между двата типа умения - за аналогични разсъждения и за разбиране на погрешни вярвания - при 4-годишни деца, като тази умерена към висока корелация ($r=.65$) е статистически значима за връзката между постиженията на децата при задачите за погрешни вярвания и задачите за решаване на проблемни аналогии по-конкретно. Втората логична и необходима стъпка в процеса е да се направи проверка дали обучението в умения за екзекутивни функции би подобрило постиженията на децата за двата вида целеви задачи за аналогия и за погрешни вярвания, които децата решават преди и след обучението. Проверката показва, че обучението в екзекутивни функции при двете експериментални групи, но не и обучението със задачи за съхранение при контролната група, води до значими по-добри резултати за целевите задачи в края на периода на обучение, включващ седем обучителни сесии. Третата стъпка в изследователската програма на дисертационния труд на Кристина представлява най-голямо предизвикателство, а именно търсенето и откриването на влияние и полза от обучението за двата вида целеви задачи, но при различни, непознати дотогава айтеми за измерване на уменията на децата за разсъждения по аналогия и за разбиране на погрешни вярвания. Получените по този начин резултати свидетелстват за пренос на наученото, известна форма на генерализация или „далечен пренос“, както посочва авторката. Тук за разлика от предишния експеримент обучението в екзекутивни функции (потискане и работна памет) има подпомагаща роля освен при разбирането на погрешни вярвания, също и при решаването на задачи за проблемни аналогии, но не и за класически аналогии.

Като цяло, дисертационният труд на Кристина впечатлява както количествено, така и качествено. В уводната теоретико-обзорна част на текста компетентно, критично и изчерпателно са представени теоретични модели и предишни изследвания по темата, позовавайки се общо на 233 литературни академични източника. Аргументирано е поставена основната изследователска задача, избрана методологията за търсене на отговор на изследователските въпроси и акуратно и обмислено са проведени самите изследвания. В тях са включени общо 269 деца на четири-годишна възраст, като повечето от тях участват в процедура за обучение, изискваща действително големи усилия за разработване, организация и провеждане. Анализите на сложните по характера си данни са извършени на много добро ниво, резултатите от изследванията се тълкуват подходящо и премислено.

Както всеки текст, представеният тук също има някои слабости, включително технически пропуски, или отделни фрази или пасажки, които биха могли да са по-ясни или по-добре представени. За мен в тълкуването на резултатите от експериментите е по-удачно се акцентира върху вътре-индивидните различия преди-след обучението, отколкото върху между-груповите сравнения. В този смисъл ми се струва трудно да се намерят достатъчно доводи за „специфичен ефект“ на потискането при експеримент 2.

Най-важното обаче е да се отчетат приносите на този изследователски труд. Без да повтарям изброените от самата авторка приноси на с. 153, бих искала да подчертая, че несъмнено е постигнато по-добро и по-ясно разбиране за връзката между уменията на четири-годишните деца за разсъждения по аналогия, за разбиране на погрешни вярвания и за екзекутивни функции. Кристина прилага експериментален дизайн с обучение, измервания преди и след обучението, три сравнителни групи по една за всяко ниво на манипулираната променлива на обучението, два експеримента със сходни резултати – всичко това прави нейния труд отличаващ се положително, а в някои аспекти дори уникален, в контекста на изследователската област.

Несъмнено постигнатото дотук дава основание да се проведе допълнителна изследователска програма, която обещава да допълни разбирането ни за тези явления с нови и полезни открития. Така например би било особено интересно и значимо да се разработят изследвания, които да опитат да обяснят установения при експеримент 3 далечен пренос, който е най-силният резултат от дисертационния труд. Какво всъщност означава този далечен пренос, пренос на какво се извършва – на какви механизми, знания, умения, т.н.?

Накрая бих искала да споделя впечатления ми от работата с Кристина по време на докторантурата. За мен бе особено впечатляващо да видя как в рамките на няколко години тя израстна като изследовател, който самостоятелно разбира, провежда и анализира изследователска програма, с нарастваща увереност и компетентност.

В заключение без никакво колебание предлагам на научното жури своята подкрепа за положителна оценка на дисертационния труд на Кристина Гоцева-Българанова.

Дата 3 септември 2018 г.

Подпис.

/Елена Андонова/